

BOGDAN FRĄCKOWIAK

POZYCJA PRAWNOMIĘDZYNARODOWA STOLICY APOSTOLSKIEJ

Podmiotowość prawa międzynarodowego nie jest uregulowana przez normy prawa pozytywnego. Pojęcie to jest ściśle związane z pojęciem suwerenności. Podmiotowość prawnomiędzynarodową można więc określić jako zdolność nabywania i zaciągania zobowiązań międzynarodowych przez suwerenne państwa¹. Określenie Stolicy Apostolskiej jako podmiotu prawa międzynarodowego jest w ramach tej problematyki zagadnieniem wyjątkowo trudnym. Wywołuje ono w nauce prawa międzynarodowego liczne kontrowersje, które dotyczą przede wszystkim rozbieżności w kwestii, czy podmiotem prawa międzynarodowego jest Stolica Apostolska, Państwo Miasto Watykan czy Kościół Katolicki. Niektórzy autorzy stoją na stanowisku występowania dwóch podmiotów prawa międzynarodowego. Różnice poglądów występują także w ocenie pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej w okresie tak zwanej kwestii rzymskiej, a więc w latach 1870 - 1929.

Artykuł zawiera najbardziej charakterystyczne poglądy dotyczące tego zagadnienia, występujące w polskiej nauce prawa międzynarodowego okresu międzywojennego i powojennego oraz niepełny obraz doktryny obecnej na podstawie niektórych publikacji dostępnych w kraju. Prowadząc rozważania na temat pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej należy za punkt wyjścia przyjąć przede wszystkim Kodeks Prawa Kanonicznego, który definiuje to pojęcie oraz Traktat Laterański zawarty przez Stolicę Apostolską z rządem włoskim w 1929 r., który między innymi przywraca świeckie władztwo głowie Kościoła Rzymskokatolickiego. Kodeks Prawa Kanonicznego w kanonie 7 pojęciem *Sedes Apostolica* (*Sancta Sedes*) obejmuje papieża, aparat Kurii Rzymskiej (kongregacje, trybunały i urzędy), poprzez który papież zarządza sprawami całego Kościoła Rzymskokatolickiego². Definicję tę uzupełnia ka-

¹ A. Klafkowski, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1979, s. 133-134.

² F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 1, Kraków 1932, s. 146.

non 100 § 1, według którego Kościół Katolicki i Stolica Apostolska mają charakter osoby moralnej z samego ustanowienia Bożego³. Zgodnie z prawem kanonicznym pojęcie Stolicy Apostolskiej oznacza przede wszystkim zwierzchnią władzę w Kościele.

Natomiast w kategoriach prawa międzynarodowego pojęcie „Stolica Apostolska” oznacza urząd Św. Piotra, czyli prymat papieża. Stolica Apostolska działając w zakresie tego prawa może występować jako najwyższy organ Kościoła Katolickiego lub suweren Państwa Miasta Watykan. Z tych dwóch tytułów posiada ona suwerenność w prawie międzynarodowym, przy czym każdy z nich, brany z osobna, byłby wystarczający do zapewnienia jej tej suwerenności. Suwerenność Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym należy rozpatrywać w historycznym procesie kształtowania się Stolicy Świętej, jako podmiotu tego prawa, który większość autorów dzieli na trzy okresy⁴. W pierwszym, obejmującym lata 754-1870, Państwo Kościelne było nierozzerwalnie zespolone ze Stolicą Apostolską. Do momentu zajęcia go przez Włochy nie kwestionowano występowania papieża jako głowy podmiotu prawnomiędzynarodowego. Niektórzy autorzy uważają, że istnienie Państwa Kościelnego ułatwiało tylko taktowanie Stolicy Apostolskiej jako podmiotu prawa międzynarodowego⁵. Pozycję prawnomiędzynarodową Stolicy świętej opierają na znaczeniu i roli Kościoła Katolickiego jako uniwersalnej organizacji o charakterze międzynarodowym, a nie na Państwie Kościelnym, które „było tak słabe w stosunku do mocarstw i tak podrzędne w stosunku do Stolicy Świętej, jako naczelnej organizacji Kościoła Katolickiego”⁶. W drugim okresie (lata 1870 - 1929) podmiotowość prawnomiędzynarodowa była ściśle związana ze Stolicą Apostolską, która istniała jako podmiot prawa międzynarodowego i dla większości państw spełniała taką rolę mimo likwidacji Państwa Kościelnego. Wejście Państwa Kościelnego w 1870 r. do Królestwa Włoch nie wywołało zasadniczej zmiany w stanowisku Stolicy Apostolskiej w sferze prawa międzynarodowego. Jej pozycja jako podmiotu prawa międzynarodowego opierała się przed i po 1870 r. na tradycyjnym uznaniu Stolicy Świętej za podmiot tego prawa przez inne państwa. Ponadto papież piastując najwyższą godność głowy Kościoła Katolickiego zachował wiele upraw-

³ F. Bączkiewicz, *Prawo ...*, s. 199.

⁴ A. Klafkowski, *Prawo...*, s. 136. W. Góralczyk, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 1979, s. 154. J. Makowski, *Prawo międzynarodowe*, cz. I. Warszawa 1930, s. 62 - 64. W. Namysłowski, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 1937, s. 34-36. S. E. Nahlik, *Stolica Apostolska*, w: *Encyklopedia prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, red. A. Klafkowski, Warszawa 1976, s. 366. E. J. Osmańczyk, *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*, Warszawa 1974, s. 969.

⁵ K. Skubiszewski, *Zarys prawa międzynarodowego publicznego*, red. M. Muszkata, t. 1, Warszawa 1955, s. 145 -146.

⁶ L. Ehrlich, *Prawo narodów*, Kraków 1947, s. 138.

nień należnych monarchom świeckim. Przestały obowiązywać tylko te przepisy prawa międzynarodowego, których warunkiem było istnienie władztwa świeckiego (np. dotyczące prowadzenia wojny i zawarcia pokoju). Tak więc, w okresie kwestii rzymskiej, mimo braku podstawy terytorialnej Stolica Apostolska pozostawała *sui generis* podmiotem prawa międzynarodowego, którego zdolność do czynności prawnych opierała się na powszechnym uznaniu duchowego zwierzchnictwa papieża nad Kościołem Katolickim, a nie na atrybutach państwowości. D. P. O'Connell uważa, że w latach 1870-1929 Stolica Apostolska była podmiotem prawa międzynarodowego, ponieważ musi być tak traktowana niezależnie od swojej podstawy terytorialnej. Konieczną podstawą tej podmiotowości jest międzynarodowy cel Stolicy Apostolskiej. Dlatego też suwerenność Państwa Kościelnego nie była podstawą określenia suwerenności Stolicy Apostolskiej⁷. W okresie tym, będącym okupacją Państwa Kościelnego przez Włochy, papież nie uznał *debellacji* swego terytorium i uznał się za więźnia Watykanu. Nie zalegalizował żadnym aktem prawnomiędzynarodowym utraty swej suwerenności i nadal realizował przysługujące mu zwyczajowo czynne i bierne prawo legacji oraz zawierał umowy prawa międzynarodowego z suwerennymi państwami. Dzięki swej niezaprzeczalnej podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolica Apostolska wystąpiła jako równorzędny i równoprawny kontrahent Włoch w negocjacjach, których wynikiem był Traktat Laterański, uznający *expressis verbis* jej suwerenność. Trzeci okres otwiera data 11 lutego 1929 r. Podpisany w tym dniu Traktat Laterański uznał suwerenność Stolicy Apostolskiej na płaszczyźnie międzynarodowej „jako atrybut tkwiący w jej naturze, zgodnie z jej tradycją i wymogami jej posłannictwa w świecie” (art. 2). Traktat uznał także suwerenność Stolicy Świętej nad nowo utworzonym Państwem Watykańskim. Na jego mocy papież odzyskał dawne stanowisko władcy świeckiego w państewku pod nazwą Państwo Miasto Watykan (*Stato della Città del Vaticano*), a rząd włoski uznał Stolicę Apostolską za „państwo” suwerenne. Można więc powiedzieć, że Traktat Laterański stworzył dla Stolicy Apostolskiej materialny element państwowości w postaci *Città del Vaticano*. Uzasadnieniem (przyjętym przez Traktat) konieczności przyznania Stolicy Apostolskiej suwerenności nad terytorium stanowiącym jej siedzibę było dążenie do całkowitego uniezależnienia tego terytorium od jakiegokolwiek innej władzy, w celu zapewnienia Stolicy Świętej takiej niezawisłości, jaką powinien mieć na swoim terytorium podmiot prawa międzynarodowego. Natomiast utworzenie Państwa Miasto Watykan uaktualniło zagadnienia wynikające z dwoistości stanowiska Stolicy Apostolskiej jako naczelnego organu Kościoła Katolickiego, a zarazem suwerena Państwa Watykańskiego. Zasadniczo więc skutki prawne tego Traktatu na płaszczyźnie

⁷ D. P. O'Connell, *International Law*, London—New York 1965, t. 1, s. 94-95.

międzynarodowej ograniczają się do wzajemnego uznania Stolicy Apostolskiej i państwa włoskiego, przy czym uznanie Stolicy Apostolskiej opiera się zarówno na jej tradycyjnej pozycji jako naczelnego organu Kościoła, jak i na jej suwerenności nad Państwem Miastem Watykan.

W nauce prawa międzynarodowego dominuje pogląd, głoszący że wyłącznym jego podmiotem jest Stolica Apostolska. Zwolennicy tej tezy uważają, że Stolica Apostolska występuje jako podmiot prawnomiędzynarodowy, mimo znacznych różnic w porównaniu z innymi państwami. Szczególna pozycja Stolicy Świętej jako podmiotu prawa międzynarodowego wyraża się w tym, że jakkolwiek nie jest ona państwem w tym sensie, w jakim powszechnie używa się tego określenia, to jednak posiada własne państwo — Państwo Miasto Watykan. Z mocy art. 3 Traktatu Laterańskiego jest ono wyłączną i nieograniczoną własnością Stolicy Apostolskiej, która zajmuje specjalne miejsce wśród pełnoprawnych podmiotów prawa międzynarodowego, jej podmiotowość jest wynikiem wiekowego i tradycyjnego przekonania o jej istnieniu oraz uznania przez znaczną część państw.

W polskiej nauce prawa międzynarodowego pogląd taki reprezentuje między innymi W. Namysłowski⁸, który uważa, że z suwerenności Stolicy Apostolskiej wypływają jej zasadnicze prawa podmiotowe: prawo do równości wyrażające się w przysługującej jej godności międzynarodowej, prawo do współzycia międzynarodowego odzwierciedlające się w utrzymywanych stosunkach dyplomatycznych, prawo do wolności będące prawem podejmowania działań międzynarodowych. To ostatnie zostało ograniczone przez Stolicę Apostolską w Traktacie Laterańskim, która stała się w ten sposób z własnej woli podmiotem prawa międzynarodowego o ograniczonej zdolności do działań prawnomiędzynarodowych.

Podobne stanowisko zajmuje także L. Ehrlich⁹, który odmawiając podmiotowości prawnomiędzynarodowej Kościołowi Katolickiemu, uznaje za taki podmiot Stolicę Apostolską twierdząc, że „była ona zawsze podmiotem prawa narodów odkąd można mówić o podmiotach tego prawa”. Podmiotowość prawnomiędzynarodowa Stolicy Apostolskiej jest konsekwencją charakteru Kościoła Katolickiego, jako tradycyjnie najstarszej części chrześcijaństwa zachodniego oraz jego organizacji opartej na zwierzchnictwie papieża, którego władzy podlega jednolicie cały Kościół. Stolica Apostolska, jako podmiot prawa narodów, jest podmiotem praw i obowiązków, wynikających z tego prawa dla jego podmiotów. Ma też własne organa dla zawierania aktów prawa narodów (konkordatów i in-

⁸ W. Namysłowski, *Prawo...*, s. 34-36. W. Namysłowski, *Systematyczny wykład prawa narodów*, Olsztyn 1947, s. 18, 20-21. W. Namysłowski, *Instytucje współczesnego prawa narodów*, Warszawa 1947.

⁹ L. Ehrlich, *Prawo...*, s. 138 - 143. L. Ehrlich, *Prawo międzynarodowe*, Warszawa 1958, s. 156.

nych umów międzynarodowych) oraz dla stałego zastępstwa dyplomatycznego, czyli dla wykonywania przysługującego jej niewątpliwie czynnego i biernego prawa legacji.

Za podmiot prawa międzynarodowego uważa Stolicę Apostolską również J. Makowski¹⁰. Według niego Traktat Laterański nie zmienił pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej, która nadal realizowała przysługujące jej zwyczajowo bierne i czynne prawo legacji oraz zawierała umowy prawa międzynarodowego z suwerennymi państwami.

Na stanowisku niezmienności pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej (mimo likwidacji Państwa Kościelnego, a później zawarcia Traktatu Laterańskiego) stoją: Z. Cybichowski¹¹, G. Berezowski¹² i K. Skubiszewski¹³. Ten ostatni podkreśla, że utworzenie w 1929 r. nowego państwa kościelnego będącego quasi państwem, pod nazwą Państwa Miasta Watykan, spowodowało pojawienie się poglądów usiłujących uzasadnić podwójną podmiotowość Watykanu: jako Stolicy Apostolskiej i jako państwa.;

Jednym z autorów stojących konsekwentnie na stanowisku, że tylko państwo jest podmiotem prawa międzynarodowego, jest A. Klafkowski¹⁴. Jednakże i on czyni wyjątek uznając Stolicę Apostolską za przykład stworzenia przez państwa innego podmiotu prawa międzynarodowego. Ze względu na znaczne różnice występujące między Stolicą Apostolską a innymi państwami określa się ją (w nauce socjalistycznej) jako „quasi-państwo”. Do konsekwencji prawnych wynikających z podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej A. Klafkowski zalicza: nawiązywanie stosunków dyplomatycznych i konsularnych z innymi państwami, zawieranie umów międzynarodowych (wśród nich konkordatów) oraz udział w pracach organizacji międzynarodowych. Można więc powiedzieć, że Stolica Apostolska jest podmiotem prawa międzynarodowego, powszechnie uznanym, bez względu na różnice występujące w uzasadnieniu tej podmiotowości.

T. Włodarczyk¹⁵ uważa, że z suwerenności terytorialnej papieża nad Państwem Watykańskim wynika jego suwerenność w prawie między-

¹⁰ J. Makowski, *Prawo...*, s. 62 - 68. J. Makowski, *Układy lateraneńskie wobec prawa narodów*, RPEiS 1930, nr 10, s. 99 -104. J. Makowski, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 1948, s. 88-91. J. Makowski, *Organa państwa w stosunkach międzynarodowych. Umowa międzynarodowa*, Warszawa 1957, s. 23, 133.

¹¹ Z. Cybichowski, *Prawo międzynarodowe publiczne i prywatne*, Warszawa 1932, s. 181 - 187.

¹² C. Berezowski, *Prawo międzynarodowe publiczne*, t. 1, Warszawa 1966, s. 124 - -125.

¹³ K. Skubiszewski, *Zarys...*, s. 145 - 146.

¹⁴ A. Klafkowski, *Prawo...*, s. 134, 136. A. Klafkowski, *Prawo międzynarodowe a Stolica Apostolska*, *Życie i myśl*, 1963, nr 11-12, s. 3-34. A. Klafkowski, *Granica Polsko-niemiecka a konkordaty z lat 1929 i 1933*, Warszawa 1958, s. 189 - 202.

¹⁵ T. Włodarczyk, *Konkordaty*, Warszawa 1974, s. 19 - 24, 162 -183.

narodowym. Z uwagi na to, że zgodnie z Traktatem Laterańskim suwerenem jest nie papież jako konkretna osoba fizyczna, ale jako głowa Stolicy Apostolskiej, należy przeto uznać suwerenność i podmiotowość Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym. Stolica Apostolska ma podmiotowość prawa międzynarodowego nie tylko jako najwyższy organ Państwa Watykańskiego, ale także jako najwyższa władza Kościoła Katolickiego.

Ten podwójny tytuł podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Świętej podkreślają także: E. J. Osmańczyk¹⁶ oraz L. Antonowicz¹⁷. Biorąc pod uwagę tożsamość organów Stolicy Apostolskiej i Państwa Watykańskiego L. Antonowicz uważa, że podział ich kompetencji z punktu widzenia prawa międzynarodowego jest nieistotny.

K. Kocot¹⁸ traktuje Stolicę Apostolską jako jednolity podmiot prawa międzynarodowego. Uważa on, że nie można jej zaliczyć do organizacji międzynarodowych mimo zgłaszania takich propozycji w związku z opinią doradcą Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości (w sprawie odszkodowań za straty poniesione w służbie Narodów Zjednoczonych).

Za specyficzny podmiot prawa międzynarodowego uważa Stolicę Apostolską J. Symonides¹⁹. Pojęcie „Sedes Apostolica” oznacza dla niego zgodnie z prawem kanonicznym papieża wraz z podległym mu zespołem urzędów kurialnych. Stolica Apostolska jest *sui generis* podmiotem prawa międzynarodowego, którego zdolność do czynności prawnych opiera się nie na atrybutach państwowości, lecz na powszechnym uznaniu duchowego zwierzchnictwa papieża nad Kościołem Katolickim. Utworzenie Państwa Watykańskiego w 1929 r. spowodowało odzyskanie przez Stolicę Apostolską swego oparcia terytorialnego i było niczym innym jak wyposaženiem Stolicy Apostolskiej w atrybuty państwowości, które dały jej możliwość dodatkowego niejako występowania w stosunkach międzynarodowych (w imieniu Państwa Miasta Watykan). Możliwość zamiennego występowania w płaszczyźnie zewnętrznej (międzynarodowej) Stolicy Apostolskiej i Państwa Watykańskiego formalnie uzasadnia tezę o istnieniu dwóch odrębnych podmiotów. Z uwagi na to, że nie było wypadku równoległego funkcjonowania Stolicy Apostolskiej i Państwa Watykańskiego w sferze stosunków międzynarodowych, nie należy mówić o dwóch podmiotach, a o jednym — Stolicy Apostolskiej, która posiada regulowaną według własnego uznania możliwość występowania także jako Państwo Miasto Watykan.

¹⁶ E. J. Osmańczyk, *Encyklopedia...*, s. 465, 476, 723, 853, 860, 895, 969.

¹⁷ L. Antonowicz, *Pojęcie państwa w prawie międzynarodowym*, Warszawa 1974, s. 86-89.

¹⁸ K. Kocot, *Organizacje międzynarodowe. Systematyczny zarys zagadnień prawa międzynarodowego*, Warszawa 1971, s. 14 -15.

¹⁹ R. Bierzanek, J. Jakubowski, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe i stosunki międzynarodowe*, Warszawa 1980, s. 145 - 146.

Specyfikę podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej podkreśla także J. Langer²⁰, stwierdzając, że nie można jej uznać za państwo sensu stricto. Stolica Apostolska jako najwyższy i naczelnny organ Kościoła Katolickiego i w pewnym sensie Państwa Miasta Watykan ma de facto międzynarodową zdolność prawną, która wyraża się w tym, że rozporządza własnymi organami do zawierania umów prawa międzynarodowego i takie umowy zawiera, przystępuje do konwencji międzynarodowych oraz posiada czynne i bierne prawo legacji. Według doktryny prawa międzynarodowego zdolność do działań prawnych polega na możliwości korzystania z prawa legacji, podejmowania czynności prawnych, tworzenia prawa traktatowego. W realizacji tych praw występuje w zasadzie Stolica Apostolska legitymując się własnym imieniem, a tylko wyjątkowo imieniem Państwa Watykańskiego. Można więc mówić o specyfice statusu prawnomiędzynarodowego Stolicy Apostolskiej, ale, jak podkreśla autor, nie w znaczeniu, że jest ona reprezentantem międzynarodowej społeczności wyznaniowej. Traktując status prawnomiędzynarodowy Stolicy Apostolskiej jako odrębne zagadnienie należy zwrócić uwagę na jego specyfikę będącą wynikiem powiązań personalnych na najwyższym szczeblu wyznaniowym i państwowym, które doprowadziły do utożsamienia wykształconego historycznie uwarunkowaniami związanymi z istnieniem przez wiele wieków świeckiego Państwa Kościelnego i skupieniu w ręku papieża całej władzy państwowej i wyznaniowej. Uwarunkowania te legły u podstaw ciągłości uznania podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej, która po likwidacji Państwa Kościelnego faktycznie przejęła jego pozycję prawnomiędzynarodową, szczególnie w dziedzinie legacji i prawa traktatowego.

Za nietypowy podmiot prawa międzynarodowego uznają Stolicę Apostolską J. Sutor²¹, który zarazem zalicza Państwo Watykańskie do państw karłowatych, oraz G. Grabowska²², która dokonuje tego na podstawie rozważań dotyczących ewentualnej możliwości przystąpienia Stolicy Apostolskiej do Organizacji Narodów Zjednoczonych.

E. Pałyga²³ uważa, że podmiotowość prawnomiędzynarodowa Stolicy Apostolskiej jest konsekwencją jej funkcji jako naczelnego organu Kościoła Katolickiego. Po utworzeniu w 1929 r. Państwa Miasta Watykan podmiotowość Stolicy Apostolskiej objęła również to państwo. Posiadała

²⁰ J. Langer, *Podmiotowość Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym*, Zeszyty Naukowe ASW, Warszawa 1976, nr 13, s. 87 - 99.

²¹ J. Sutor, *Prawo dyplomatyczne i konsularne*, Warszawa 1977, s. 99 -101.

²² G. Grabowska, *Obserwatorzy państw w powszechnych organizacjach międzynarodowych*, Warszawa 1978, s. 69. G. Grabowska, *Prawo dyplomatyczne w stosunkach państw z organizacjami międzynarodowymi*, Katowice 1980, s. 31, 33, 81, 84. G. Grabowska, *Uczestnictwo państw nieczłonkowskich w powszechnych organizacjach międzynarodowych*, Sprawy Międzynarodowe 1978, nr 3, s. 105 -120.

²³ E. J. Pałyga, *Stolica Apostolska jako uczestnik międzynarodowych stosunków politycznych*, Warszawa 1978, s. 102 -122.

ona zawsze węższe lub szersze atrybuty (organicznie z nią związane) właściwe podmiotom prawa międzynarodowego. Należą do nich: *ius contrahendi*, prawo legacji, pełnoprawne uczestnictwo w niektórych konferencjach międzynarodowych i pracach niektórych organizacji międzynarodowych.

Utworzenie Państwa Watykańskiego i uznanie absolutnej władzy oraz nieograniczonej suwerenności Stolicy Apostolskiej nad tym państwem (art. 3 Traktatu Laterańskiego) było według L. Gelberga²⁴ wyrazem dążenia do nadania Stolicy Apostolskiej cech państwa suwerennego (zwierzchnictwa terytorialnego). Autor podkreśla jednak, że brak stałej ludności o normalnej dynamice rozwojowej odróżnia Watykan (Stolicę Apostolską) od innych państw „miniaturowych”. L. Gelberg różni się od wyżej przedstawionych autorów tym, że w sposób jednoznaczny za podmiot prawa międzynarodowego uznaje Państwo Kościelne (odmawiając tej podmiotowości Stolicy Apostolskiej), natomiast po 1870 r., z uwagi na brak suwerenności, nie uznaje Stolicy Apostolskiej za normalny podmiot tego prawa, przyznając jej w sferze prawa międzynarodowego pewne funkcje właściwe podmiotom prawnomiędzynarodowym (np. prawo legacji, zdolność traktatowa),

W zagranicznej doktrynie prawa międzynarodowego reprezentantem poglądu o pełnej podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Świętej jest P. Ciprotti²⁵. Uważa on, że *Stolica Święta*, jako instytucja papieżstwa, ma w prawie międzynarodowym suwerenność z dwóch tytułów: jako najwyższy organ Kościoła Katolickiego oraz jako najwyższy organ *Città del Vatican*©. Każdy z tych tytułów brany z osobna byłby wystarczający do zapewnienia jej tej suwerenności. P. Ciprotti stoi na stanowisku, że *Stolica Apostolska* ma suwerenność na arenie międzynarodowej, ponieważ jest w niej uosobiona podmiotowość Kościoła Katolickiego, niezależnie od suwerenności terytorialnej, którą posiada na terytorium Państwa Miasta Watykan. W zakresie prawa międzynarodowego *Stolica Apostolska* może występować jako organ Kościoła Katolickiego, Państwa Watykańskiego lub w jednym i drugim charakterze jednocześnie. W stosunkach międzynarodowych występuje jako organ Kościoła zawierając konkordat, jako organ Państwa Watykańskiego na przykład wówczas, gdy zawierała układ monetarny z Włochami. Natomiast w jednym i drugim charakterze jednocześnie występuje, gdy uznaje nowe państwo lub wysyła (przyjmuje) przedstawicieli dyplomatycznych.

Autorem, który zalicza Stolicę Apostolską do nietypowych podmiotów prawa międzynarodowego jest G. Schwarzenberger²⁶. Według niego

²⁴ L. Gelberg, *Zarys prawa międzynarodowego*, Warszawa 1979, s. 118 - 119.

²⁵ P. Ciprotti, *Stolica Święta — jej funkcja, osobowość i pozycja w prawie międzynarodowym*, Concilium 1970, nr 6-10, s. 123-131.

²⁶ G. Schwarzenberger, *A Manual Of International Law*, London 1967, s. 59, 78 - 79.

Stolica Apostolska jest transmisją pomiędzy podmiotami prawa międzynarodowego o podstawie terytorialnej (państwami), a tymi podmiotami tego prawa, które mają „inny charakter”. Utrata podstaw terytorialnych w 1870 r. nie wpłynęła na pozycję Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym.

Podobny pogląd głosi D. P. O'Connell²⁷, który uważa, że ze względu na nietypowy charakter Stolicy Apostolskiej (jej pozycja prawnomiędzynarodowa jest konsekwencją celów i znaczenia międzynarodowego Kościoła Katolickiego) należy uznać ją za ograniczony podmiot prawa międzynarodowego. Utworzone na mocy Traktatu Laterańskiego Państwo Watykańskie znajduje się pod zwierzchnictwem Stolicy Apostolskiej i nie występuje jako odrębny podmiot prawa międzynarodowego.

W prawie międzynarodowym istnieje grupa autorów, którzy za odrębny podmiot prawa międzynarodowego, występujący obok Stolicy Apostolskiej, uważają Państwo Watykańskie. W polskiej nauce prawa międzynarodowego pogląd taki reprezentują między innymi W. Góralczyk, S. Nahlik oraz J. Czaja. Przedstawicielem autorów wyróżniających dwa podmioty prawa międzynarodowego (Stolicę Apostolską i Państwo Watykańskie) w obcej doktrynie prawa międzynarodowego jest I. Cardinale.

W. Góralczyk²⁸, uznając podmiotowość prawnomiędzynarodową Stolicy Apostolskiej i jej suwerenną władzę nad Państwem Watykańskim, uważa, że ze względu na posiadanie przez Citta del Vaticano *ius contrahendi* (jest na przykład stroną umów pocztowych i telekomunikacyjnych) występuje odmienna podmiotowość Stolicy Apostolskiej i Państwa Watykańskiego. Są one jednak w nierozzerwalny sposób związane między innymi osobą papieża oraz faktem, że Państwo Watykańskie nie ma własnych celów państwowych, a jest tylko narzędziem i gwarantem swobody wykonywania funkcji Stolicy Apostolskiej. Podmiotowość Stolicy Apostolskiej jako szczególnego rodzaju organizacji bezterytorialnej oraz Państwa Watykańskiego jako niesuwerennej organizacji terytorialnej nie jest w praktyce ściśle odróżniana. Ponadto Stolica Apostolska może zawierać umowy zarówno we własnym imieniu, jak też w imieniu Państwa Watykańskiego.

S. Nahlik²⁹ traktuje Stolicę Apostolską jako podmiot zasadniczo różny od Państwa Watykańskiego, które uznaje za podmiot tego samego rodzaju co Liechtenstein czy San Marino, czyli za jedno z tak zwanych państw karłowatych. Państwo to ma z tego tytułu szereg takich samych atrybutów, wynikających z istoty suwerenności, jak każde inne państwo. W zakresie prawa międzynarodowego staje się strojną międzynarodowych

²⁷ D. P. O'Connell, *International...*, s. 94-95, 310 - 312.

²⁸ W. Góralczyk, *Prawo ...*, s. 154.

²⁹ S. E. Nahlik, *Stolica...*, s. 366. S. E. Nahlik, *Wstęp do nauki prawa międzynarodowego*, Warszawa 1967, s. 178 - 179.

konwencji pocztowych lubo konwencji o ochronie dóbr kulturalnych (na jej podstawie cały obszar Watykanu został wpisany do specjalnego rejestru UNESCO). Natomiast Stolicę Apostolską uważa S. Nahlik za podmiot prawa międzynarodowego nie oparty jak państwa na podstawie terytorialnej, lecz na uznaniu duchowego zwierzchnictwa papieża przez wszystkich katolików w świecie. Sytuacja prawna Państwa Miasta Watykan jest uregulowana przez Traktat Laterański, natomiast sytuacja prawna Stolicy Apostolskiej opiera się na prawie kanonicznym oraz na międzynarodowym prawie zwyczajowym. Stolica Apostolska w zakresie prawa międzynarodowego zawiera z poszczególnymi państwami specjalnego typu umowy międzynarodowe (tzw. konkordaty) oraz utrzymuje stosunki dyplomatyczne przez nuncjuszy, których ranga nie stoi w żadnej proporcji do znaczenia Państwa Watykańskiego jako miniaturowego państewka. Wskazuje to na istnienie Stolicy Apostolskiej jako podmiotu prawa międzynarodowego o specjalnym charakterze.

J. Czaja³⁰ uważa, że od momentu zawarcia Traktatu Laterańskiego obok Stolicy Apostolskiej pojawia się w stosunkach międzynarodowych drugi podmiot, organicznie związany z centralną instytucją Kościoła Katolickiego — Państwo Miasto Watykan. Państwo to jest podmiotem prawa międzynarodowego i zawiera umowy dwustronne w przedmiocie spraw związanych z funkcjonowaniem służb publicznych, poczty, telegrafu itp. Uczestniczy ono również w konwencjach międzynarodowych i jest członkiem wielu organizacji międzynarodowych, w tym systemu ONZ (np. UPU, ITU). Natomiast Stolica Apostolska jest jedyną organizacją nie będącą państwem, w stosunku do której, w okresie gdy za podmioty prawa międzynarodowego uznawano jedynie państwa, stosowano prawo międzynarodowe. Stolica Apostolska była i jest powszechnie uznanym podmiotem tego prawa. Posiada ona *ius contrahendi*, z którego szeroko korzysta zawierając z państwami umowy dwustronne o treści kościelnej (konkordaty) oraz wielostronne o treści pozakościelnej.

Zdaniem I. Cardinale³¹ Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie, mimo iż mają tę samą władzę najwyższą, stanowią dwa odrębne podmioty działające w całkowicie różnych sferach (Stolica Apostolska — w duchowej, a Państwo Watykańskie w doczesnej). Stolica Apostolska jest personifikacją prawną Kościoła Katolickiego. Z jej podmiotowości prawnomiędzynarodowej wynika jej zdolność traktatowa (*ius tractatum*) oraz prawo legacji. Natomiast Państwo Watykańskie posiadając podmiotowość prawnomiędzynarodową różni się od innych państw swym

³⁰ J. Czaja, *Instytucjonalne formy działania dyplomacji papieskiej*, Sprawy Międzynarodowe 1976, nr 1, s. 92-104; J. Czaja, *Watykan a współczesne stosunki międzynarodowe*, Sprawy Międzynarodowe 1978, nr 1, s. 24 - 43.

³¹ I. Cardinale, *Stolica Święta a dyplomacja*, *Życie i myśl* 1963, nr 1-2, s. 168 - 176.

celem. Jest ono bowiem utworzone wyłącznie po to, aby zapewnić Kościołowi Katolickiemu całkowitą suwerenność duchową.

Nieco inny pogląd na temat podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej prezentuje L. Oppenheim³², który uważa, że Stolica Apostolska, mimo utraty podstawy terytorialnej (likwidacja Państwa Kościelnego), posiadała zwyczajowo oraz zgodnie z wolą (niepisaną) większości państw pozycję quasi-międzynarodową. Kontrowersje na jej temat zostały wyjaśniane w wyniku zawarcia Traktatu Laterańskiego. W Traktacie tym Włochy uznały suwerenność Stolicy Świętej w sprawach międzynarodowych odpowiadającą jej naturze oraz będącą w zgodzie z tradycją i wymaganiami pełnionej przez nią misji w świecie. Uznały także Państwo Miasto Watykan i zwierzchnictwo Stolicy Apostolskiej nad tym państwem oraz przynależne jej bierne i czynne prawo legacji. Tak więc Traktat Laterański spowodował ponowne przywrócenie formalnego członkostwa (przerwanego w 1870 r.) Stolicy Świętej w społeczeństwie państw. L. Oppenheim zaznacza, że w nauce prawa międzynarodowego występują poglądy odbiegające od koncepcji mówiącej o jednym kontrowersyjnym podmiocie tego prawa, które głoszą, że w wyniku Traktatu Laterańskiego istnieją dwa podmioty prawa międzynarodowego — Stolica Święta i Państwo Miasto Watykan. Uważa on jednak, że właściwym poglądem jest taki, iż Traktat Laterański utworzył nowe „międzynarodowe” Państwo Watykańskie, którego głową jest Stolica Święta, nierozdzielnie z tym państwem związana. Państwo to spełnia formalne wymagania państwowości i jest podmiotem prawnomiędzynarodowym uznanym za taki przez inne państwa. Jego prawdziwe znaczenie w dziedzinie prawa międzynarodowego zawiera się w fakcie, że podmiotowość prawnomiędzynarodowa jest w tym wypadku uznana jako zawarta w pewnej całości zawierającej elementy zdecydowanie różniące się od tych, które charakteryzują państwa narodowe należące do tej pory wyłącznie do międzynarodowej społeczności państw.

W nauce radzieckiej Stolicę Apostolską określa się jako quasi-państwo. W. N. Durdieniewski i S. B. Kryłow w swojej pracy poświęconej prawu międzynarodowemu stawiają znak równości między Stolicą Apostolską a Państwem Watykańskim pisząc: „Państwo Watykańskie, czyli Stolicę Apostolską uważa się za państwo suwerenne” i dalej „Uznane przez większość państw, występuje ono na licznych konferencjach międzynarodowych i w szerokim zakresie korzysta z prawa reprezentacji dyplomatycznej”³³. Autorzy ci zaliczają Państwo Watykańskie do tak zwanych państw karłowatych (jako Andory, San Marino, Liechtensteinu i Monaco), podkreślając zarazem, że z państw karłowatych tylko Pań—

³² L. Oppenheim, *International Law A Treatise*, t. 1, wyd. VIII, London—New York—Toronto 1957, s. 250 - 255.

³³ *Podręcznik prawa międzynarodowego*, red. W. N. Durdieniewski i S. B. Kryłow, Warszawa 1950, s. 135 - 136.

stwo Watykańskie występuje samodzielnie w stosunkach międzynarodowych i dlatego słuszniej jest uważać je właśnie za guasi-państwo.

Wśród poglądów dotyczących podmiotowości prawnomiędzynarodowej występują również takie (choć nieliczne), które odmawiają uznania za podmiot prawa międzynarodowego zarówno Stolicy Apostolskiej, jak i Państwa Miasta Watykan, przyznając ją tylko Kościołowi Katolickiemu. Pogląd taki głosi między innymi A. Verdross³⁴, który kwalifikuje Stolicę Apostolską jako najwyższy organ podmiotu prawa międzynarodowego — Kościoła Katolickiego, Międzynarodowa podmiotowość prawna Kościoła Katolickiego jest niezależna od podstawy terytorialnej, jaką było Państwo Kościelne, a obecnie jest Państwo Watykańskie. Polemizując ze zwolennikami poglądu głoszącego, że podmiotem prawa międzynarodowego jest *Stolica Apostolska*, a nie Kościół Katolicki, A. Verdross twierdzi, iż z oświadczenia papieża Piusa XI złożonego przed korpusem dyplomatycznym w dniu 30 maja 1929 r. wynika, że papież zawsze występuje w imieniu Kościoła, kiedy zawiera umowy międzynarodowe lub uczestniczy w stosunkach międzynarodowych.

Prezentację różnych nurtów w doktrynie prawa międzynarodowego na temat pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej kończy przedstawienie poglądów rektora Instytutu Katolickiego w Paryżu Bp P. Pouparda³⁵. Likwidacja w 1870 r. Państwa Kościelnego stanowiącego dziedzictwo papieskie, utworzonego z darowizn Karolingów, oznaczała koniec świeckiej władzy papieża. Układ Laterański z 11 lutego 1929 r. przywrócił papieżowi suwerenność terytorialną, która stanowi skuteczną gwarancję jego niezależności i moralnego autorytetu. Traktat ten głosi, że „ponieważ dla zapewnienia Stolicy Apostolskiej wyraźnej i całkowitej niezależności konieczne jest zagwarantowanie jej również bezsprzecznej suwerenności na polu międzynarodowym, doszliśmy do wniosku, że należy utworzyć, mocą szczególnych uzgodnień, Państwo Watykańskie i przyznać Stolicy Apostolskiej, w tym właśnie państwie, prawa pełnej własności, wyłącznej i całkowitej władzy, a także najwyższej władzy sądowniczej”. Tak więc *Stolica Apostolska* posiada na tym terytorium *pełną* własność, wyłączną i całkowitą władzę oraz suwerenność. Państwo Watykańskie stworzone zostało w celu zapewnienia Stolicy Apostolskiej sprawowania, w sposób całkowicie niezależny, jej władzy duchowej. *Stolica Apostolska*, stanowiąc centralny zarząd Kościoła Katolickiego, korzysta w układach międzynarodowych z prerogatyw przyznawanych suwerennym państwom przez prawo międzynarodowe (przede wszystkim ma prawo do czynnego i biernego przedstawicielstwa). Istnieje pewna specyfika pozycji Stolicy Apostolskiej w prawie międzynarodowym. Podczas gdy prawa każdego państwa ograniczają się do określonych granic

³⁴ A. Verdross, *Międzynarodowe prawo*, Moskwa 1959, s. 131 - 133.

³⁵ P. Poupard, Watykan, Warszawa 1979, s. 24 - 27, 38, 72 - 73, 79.

terytorialnych, a jego międzynarodowy prestiż jest uzależniony od siły, jaką reprezentuje, Stolica Apostolska, praktycznie rzecz biorąc, nie posiada własnego terytorium i nie dysponuje ani infrastrukturą ekonomiczną, ani siłami zbrojnymi we właściwym tego słowa znaczeniu. Państwo Watykańskie zostało bowiem stworzone wyłącznie w celu uwidocznienia, i podkreślenia całkowitej niezależności Stolicy Apostolskiej od jakiegokolwiek władzy świeckiej. Stolica Apostolska sprawuje swoją władzę nad katolikami, którzy podlegają także innej władzy, władzy państwa, którego są obywatelami. Jej specyficzna pozycja na arenie międzynarodowej, jako centralnego organu Kościoła powszechnego, spotyka się, szczególnie w ostatnich latach, coraz częściej z pełnym zrozumieniem. Tak jak wszystkie inne suwerenne państwa Stolica Apostolska jest pełnoprawnym członkiem organizacji międzynarodowych, na tych samych prawach, co państwa — członkowie, uczestnicy czy sygnatariusze.

Przedstawione powyżej poglądy niektórych autorów polskich i obcych na temat pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej uwidaczniają złożoność tego problemu. Generalnie rzecz biorąc różnice w określeniu tej pozycji sprowadzają się do trzech głównych koncepcji. Pierwsza uznaje Stolicę Apostolską za samoistny podmiot prawa międzynarodowego, przyjmując za punkt wyjścia zwyczaj międzynarodowy i prawo kanoniczne. Druga traktuje Stolicę Apostolską jako najwyższy organ innego podmiotu prawa międzynarodowego — Państwa Miasta Watykan. Trzecia natomiast opiera się na uznaniu Stolicy Apostolskiej za najwyższy organ podmiotu międzynarodowego, jakim jest Kościół Katolicki. W ramach tych trzech generalnych nurtów występują również poglądy pośrednie, które jako podmiot prawa międzynarodowego traktują zarówno Stolicę Apostolską, jak też Państwo Watykańskie.

Dokonując analizy historycznego procesu kształtowania się pozycji prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej należy zgodzić się z tymi autorami, którzy stoją na stanowisku, że jednolitym (choć specyficznym) podmiotem prawa międzynarodowego jest Stolica Apostolska jako najwyższa władza zwierzchnia Kościoła Katolickiego oraz suweren Państwa Miasta Watykan. Trudno mieć również wątpliwości w uznaniu Państwa Kościelnego za podmiot prawa międzynarodowego, występujący obok Stolicy Apostolskiej. W okresie do 1870 r. papież jako suweren tego państwa był jednym z liczących się monarchów świeckich (np. koncepcja zjednoczenia Włoch pod berłem papieża Piusa IX), zaś samo państwo, liczące ponad 3 mln mieszkańców i zajmujące terytorium o powierzchni około 18 000 km², nie może być traktowane tylko jako niezbędna gwarancja niezależności duchowej papieża jako głowy Kościoła Katolickiego w Stolicy Apostolskiej. Historia wskazuje na to, że problemy świeckie Państwa Kościelnego niejednokrotnie brały górę nad sprawami duchowymi Kościoła Katolickiego.

Stolica Apostolska występowała zaś jako podmiot prawa międzyna-

rodowego z tytułu przyjętego przez Kościół dogmatu o prymacie papieża, którego władza została przez I Sobór Watykański (1870 r.) określona jako pełna i najwyższa (czyli suwerenna) oraz bezpośrednia (czyli papież mógł według swojego uznania decydować we wszystkich sprawach należących w normalnym toku do kompetencji innych organów Kościoła). Władza ta została uzupełniona przez uchwalony na tym samym soborze dogmat o nieomyślności papieża.

Sytuacja uległa zmianie po całkowitym zajęciu Państwa Kościelnego przez wojska włoskie. Było to równoznaczne z likwidacją tego państwa jako podmiotu prawa międzynarodowego. W stosunkach prawnomiędzynarodowych występowała nadal Stolica Apostolska jako podmiot tego prawa. Jej podmiotowość opierała się na zwyczaju międzynarodowym i powszechnym uznaniu państw (w większości katolickich, ale także i protestanckich), które przez cały czas czyniły ze Stolicy Apostolskiej jedynego podmiotu prawa międzynarodowego nie będącego państwem. Niesłusznie są poglądy odmawiające Stolicy Apostolskiej tej podmiotowości w okresie trwania kwestii rzymskiej (1870-1929), bowiem już przed rokiem 1870 występowała ona jako odrębny od Państwa Kościelnego podmiot nieterytorialny. Likwidacja świeckiej władzy papieża nie miała więc żadnego wpływu na uzasadnienie podmiotowości Stolicy Apostolskiej, zaś Państwo Kościelne przestało istnieć tylko jako jeden z wielu podmiotów prawnomiędzynarodowych ówczesnej Europy. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że do 1870 r. *ius contrahendi* i *ius tractatum* miały Stolica Apostolska i Państwo Kościelne. Natomiast skumulowanie w ręku papieża zarówno najwyższej i absolutnej władzy świeckiej w państwie i duchowej w Kościele doprowadziło do nierozdzielania tych uprawnień w sposób ścisły i jednoznaczny. Uwidocznilo się to jeszcze bardziej w realizacji przysługującego obu podmiotom prawa czynnej i biernej legacji. Przedstawiciele dyplomatyczni Watykanu (pojęcie szersze obejmujące Państwo Kościelne i Stolicę Apostolską) reprezentowali oba te podmioty jednocześnie, a akredytowani w Watykanie przedstawiciele dyplomatyczni reprezentowali swoje państwa przy papieżu — Stolicy Apostolskiej (występującym w zależności od okoliczności jako głowa Kościoła lub suweren państwa). Natomiast po 1870 r. Stolica Apostolska wykonywała nadal wszystkie przysługujące jej z tytułu podmiotowości prawnomiędzynarodowej i uprawnienia, z tym że nie istniała już możliwość zamiennego traktowania dwóch odrębnych przedtem podmiotów. Odmawianie w tym okresie Stolicy Apostolskiej podmiotowości prawa międzynarodowego ze względu na „utrata swego terytorium” jest błędne, ponieważ nigdy ona tego terytorium nie posiadała, będąc zawsze nieterytorialnym podmiotem tego prawa, w przeciwieństwie do terytorialnego podmiotu, jakim było Państwo Kościelne.,

Nowe elementy do historycznego procesu rozwoju podmiotowości prawnomiędzynarodowej Stolicy Apostolskiej wniósł Traktat Laterański.

Tym nowym elementem było ponowne utworzenie państwa kościelnego pod nazwą Państwa Miasta Watykan. Czy to nowo utworzone państwo jest podmiotem prawa międzynarodowego? Odpowiedź na to pytanie musi być negatywna. Składa się na nią kilka przyczyn. Po pierwsze, zgodnie z art. 3 Traktatu, państwo to znajduje się pod wyłączną, nieograniczoną i suwerenną władzą oraz jurysdykcją Stolicy Apostolskiej, a więc jest państwem niesuwerennym. Po drugie, nie ma ono własnych celów państwowych, bowiem zostało utworzone wyłącznie po to, aby stanowić widzialny znak niezależności Stolicy Apostolskiej jako zwierzchniej władzy Kościoła Katolickiego od jakiegokolwiek władzy świeckiej. Jest to podstawowa różnica pomiędzy Państwem Miastem Watykan a Państwem Kościelnym, którego nie można traktować jako niesuwerennej organizacji państwowej. Tezę tę uzasadnia miniaturowość terytorium, jego stała neutralność oraz pełna podrzędność w stosunku do celów Kościoła Katolickiego. Papież, będąc po 1929 r. monarchą absolutnym — suwerenem Państwa Watykańskiego (zgodnie z konstytucją tego państwa nadaną przez papieża Piusa XI w dniu 7 czerwca 1929 r.), nie występuje w stosunkach międzynarodowych jako władca świecki (np. nie prowadzi wojen, nie zawiera traktatów politycznych). Można więc powiedzieć, że Państwo Watykańskie spełnia służebną rolę w stosunku do Stolicy Apostolskiej jako najwyższej władzy Kościoła. Konsekwencją jego powstania jest fakt, że od 1929 r. Stolica Apostolska występuje jako jedyny podmiot prawa międzynarodowego (z dwóch tytułów) i w zależności od meritum sprawy uczestniczy w życiu międzynarodowym, albo jako najwyższy organ Kościoła Katolickiego, albo jako suweren Państwa Watykańskiego, albo jednocześnie w jednym i drugim charakterze. Przykładów słuszności tej koncepcji dostarcza analiza umów międzynarodowych, których stroną jest Watykan (rozumiany jako Stolica Apostolska i Państwo Watykańskie). Stolica Apostolska jako najwyższa władza Kościoła jest stroną konwencji o ochronie ofiar wojny z 1949 r., jako suweren Państwa Watykańskiego — konwencji o ochronie dóbr kulturalnych z 1954 r., a w jednym i drugim charakterze wystąpiła podpisując konwencję wiedeńską o stosunkach dyplomatycznych w 1961 r. Pewnym potwierdzeniem słuszności takiego stanowiska jest również niekonsekwencja w określaniu Stolicy Apostolskiej w różnych wersjach językowych danego aktu międzynarodowego (np. akt końcowy konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie kodyfikacji prawa traktatów wymienia: w języku rosyjskim — Watykan, w pozostałych językach — Stolicę Apostolską)³⁶.

Na zakończenie tych rozważań kilka uwag dotyczących poglądów traktujących Kościół Katolicki jako podmiot prawa międzynarodowego.

³⁶ *Konferencja wiedeńska o prawie umów międzynarodowych*, red. S. E. Nahlik, Warszawa 1971, s. 13 - 14.

Nie można uznać za podmiot prawa międzynarodowego Kościoła Katolickiego, traktowanego jako całość, bowiem jest on zespołem poszczególnych kościołów narodowych, będących częściami składowymi tak rozumianego Kościoła Rzymskokatolickiego. Za uznaniem podmiotowości nie przemawia także jego hierarchiczność ani scentralizowana struktura organizacyjna, z najwyższą władzą zwierzchnią będącą zarazem głową Kościoła, jaką jest papież (w odróżnieniu od kościołów innych wyznań). Kościół Katolicki nie jest organizacją suwerenną (w rozumieniu prawa międzynarodowego, a nie kanonicznego), bowiem nie są suwerenne jego części składowe — kościoły narodowe. Jego scentralizowana struktura, na czele której stoi papież — Stolica Apostolska, potwierdza tylko tezę głoszącą, że podmiotem prawa międzynarodowego jest Stolica Apostolska jako jedyna suwerenna część tej struktury. To Stolica Apostolska, a nie Kościół Katolicki zawiera traktaty międzynarodowe, konkordaty, uczestniczy w konferencjach międzynarodowych, wysyła i przyjmuje przedstawiciela dyplomatycznych. To ona posiada zdolność nabywania praw i zaciągania zobowiązań międzynarodowych. W art. 2 Traktatu Laterańskiego można znaleźć potwierdzenie przysługującej Stolicy Apostolskiej suwerenności na forum międzynarodowym, która zgodnie z tradycją i posłannictwem międzynarodowym Kościoła jest cechą przynależną jej „z natury”. Sformułowanie art. 2 nie ma charakteru „prawa ustanawiającego”, ale charakter deklaracyjny.

Stolica Apostolska realizuje swoją podmiotowość prawnomiędzynarodową zgodnie z duchem Kościoła Katolickiego jako uniwersalnej organizacji religijnej jednoczącej wszystkich katolików kuli ziemskiej. Pełne wykorzystanie przez nią autorytetu moralnego Kościoła jest przyczyną ciągłego wzrostu jej rangi i znaczenia jako podmiotu stosunków międzynarodowych we współczesnym świecie.

SITUATION JURIDIQUE INTERNATIONALE DU SAINT-SIEGE

Résumé

Selon le canon 7 du Code du Droit Canon la notion du Saint-Siège comprend le pape et l'appareil de la Curie Romane (congrégations, tribunaux, offices) qui lui sert d'intermédiaire dans sa gestion de l'Eglise Catholique. Dans les catégories du droit international cette notion signifie la succession de Saint Pierre, c'est-à-dire la papauté. Le Saint-Siège peut donc agir en tant qu'organe suprême de l'Eglise Catholique ou bien comme souverain de la Cité du Vatican. Ces deux titres attribuent au Saint-Siège la souveraineté dans le droit international. Elle est liée au procédé de formation du Saint-Siège comme sujet du droit international. La plupart des auteurs divisent ce procédé en trois périodes. Durant la première, c'est-à-dire dans les années 754-1870 le Saint-Siège était entièrement lié aux Etats Pontificaux. La position du pape en tant que représentant du sujet du

droit international n'était pas mise en question jusqu'à l'occupation du Vatican par l'Italie. Selon un groupe d'auteurs le Saint-Siège était le sujet unique du droit international, l'existence des Etats Pontificaux facilitant seulement son fonctionnement dans ce rôle. Les autres prenaient les Etats Pontificaux pour sujet du droit international, le dernier groupe enfin envisageait deux sujets du droit international — le Saint-Siège et les Etats Pontificaux.

Dans la seconde période (1870-1929) le Saint-Siège était le sujet unique du droit international, la plupart des pays le traitaient comme tel malgré la liquidation des Etats Pontificaux. Durant la question romaine le Saint-Siège était sui generis le sujet du droit international en dépit du manque du territoire. Il pouvait remplir ses activités juridiques vu que cette capacité ne résultait pas des attributs de l'étatisme, mais de la reconnaissance de la souveraineté spirituelle du pape par rapport à l'Eglise. Le pape continuait de réaliser le droit de légation actif et passif qui lui avait été attribué d'usage, il passait également avec les états souverains les contrats du droit international.

Vu qu'il était le sujet incontestable du droit international, le Saint-Siège était le contractant égal dans les négociations avec l'Italie, terminées par le traité de Latran, signé le 11 II 1929, reconnaissant sa souveraineté *expressis verbis*. Cette date ouvre la troisième période. La souveraineté du Saint-Siège est reconnue par les états comme attribut de sa nature, conformément à la tradition et aux exigences de sa mission dans le monde. Le traité de Latran a créé la Cité du Vatican dont le Saint-Siège était souverain. Les auteurs du traité ont trouvé nécessaire d'attribuer au Saint-Siège la souveraineté sur son territoire afin d'éviter l'ingérence d'un autre pouvoir et d'assurer au Saint-Siège l'indépendance du sujet du droit international. Après la création de Città del Vaticano a réapparu le problème de la dualité de position du Saint-Siège — organe suprême de l'Eglise Catholique et souverain de la Cité du Vatican.

La doctrine du droit international présente de différentes idées concernant la position du Saint-Siège. Il est possible de les grouper en trois conceptions. La première qui part de l'usage international et du droit canon prend le Saint-Siège pour sujet du droit international. La seconde conception le traite d'organe suprême d'un autre sujet du droit international — de la Cité du Vatican. La troisième enfin le reconnaît comme l'organe suprême de l'Eglise, sujet du droit international. Dans le cadre de ces courants généraux se placent les idées intermédiaires traitant du sujet le Saint-Siège et la Cité du Vatican.

Le Saint-Siège est donc le sujet du droit international reconnu malgré toutes les différences d'appréciation.